

АНОТАЦІЯ

Бондаренко Л-О. К. Політичні загрози та ідеологічні виклики в сучасному розвитку Європейського Союзу. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису. Дисертація на здобуття ступеня доктора філософії зі спеціальності 052 – Політологія. Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича, Чернівці, 2026.

У дисертаційній роботі досліджено політичні загрози й ідеологічні виклики у сучасній діяльності та розвитку ЄС. Заявлена тема є актуальною, оскільки впродовж останнього десятиліття ЄС переживає складну фазу політичної й ідеологічної трансформації, яку підживлюють масштабні внутрішні та зовнішні проблеми, такі як: економічна криза 2010-х рр., масові міграційні потоки 2015-2016 рр., пандемія COVID-19, вихід Великої Британії зі складу ЄС, повномасштабне вторгнення російської федерації в Україну у 2022 р. тощо. Особливістю роботи є те, що автор розглянув ЄС не просто, як географічний простір, а як спільноту унікальних та відмінних по своїй суті держав, кожна з яких має власні культурні, історичні, соціально-економічні, релігійні, мовні та етнічні властивості, що впливають на політичні, ідеологічні, економічні та безпекові процеси країн-членів, континенту та світу на загал.

Політична реальність Європи, наявні глибокі зміни поставили під сумнів стійкість демократичних моделей, ефективність наднаціонального управління та єдність ціннісного простору, тому автор приділив увагу не лише інституційній реакції ЄС, а й ідеологічній динаміці в країнах-членах, яка дедалі частіше посилює ріст правопопулістських настроїв, націоналістичну риторику, розмиває межі між демократією та авторитаризмом. Наративи національної ідентичності, етнокультурної винятковості, антиміграційної мобілізації та ревізії історичної пам'яті перетворюються на інструменти легітимізації політичних партій, що, хоча

й діють у межах демократичних інститутів, втім, все частіше пропонують ідеологічні рішення, які суперечать базовим принципам Євросоюзу.

Водночас актуальність роботи посилює не лише політична вагомість вищезазначених процесів, а й потреба академічного осмислення ідеологічних феноменів, що нині трансформують політичний ландшафт ЄС: «поміrkований нацизм» як електоральна практика, еволюція партійного спектру під тиском міграційних, безпекових і соціоекономічних викликів та зміна дискурсу політичної легітимності в умовах постбрекзитного переформатування. Вказане актуалізувало потребу комплексного, політико-ідеологічного аналізу поточних змін, систематизації понять, створення аналітичної моделі, яка дає змогу виявити взаємозв'язок між політичними загрозами, ідеологічною поляризацією та процесами внутрішньої фрагментації в межах ЄС.

Об'єктом дисертаційного дослідження є сучасний політичний розвиток ЄС, політичні трансформації в країнах-членах в умовах багаторівневих криз і зовнішніх проблем, а **предметом** – політичні загрози та ідеологічні виклики в сучасному розвитку ЄС.

Мета дослідження полягає у визначенні та аналізі основних ідеологічних трансформацій у ЄС, які зумовлені політичними загрозами і кризовими явищами, оцінка їх впливу на майбутнє політичного розвитку цієї міжнародної спільноти та формування пропозицій стосовно протидії даним загрозам. Для досягнення поставленої мети були сформовані і вирішені наступні завдання: визначено теоретико-методологічні засади дослідження; здійснено аналіз соціокультурних факторів, що формують сучасну політичну атмосферу в ЄС, на предмет відповідності сучасним викликам і загрозам; досліджено чинники зміни ідеологічного клімату в ЄС: міграційні процеси, пандемічні обмеження та наслідки війни в Україні; відслідковано політичну еволюцію націоналістичних і популістських партій у країнах ЄС; систематизовано процеси переформатування ЄС після

Брекзиту та їх вплив на розподіл політичного впливу; узагальнено основні тенденції ідеологічної фрагментації та оцінено потенційні сценарії подальшого розвитку ЄС.

Структурно дисертаційне дослідження складається зі вступу, трьох розділів, які поділені на десять підрозділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Структура відповідає логіці наукового пошуку: від теоретико-методологічних засад через аналіз політичних процесів і практик – до виявлення інформаційних та ідеологічних загроз, що визначають сучасний розвиток Європейського Союзу.

У першому розділі розкрито теоретико-методологічні основи дослідження політичних загроз і ідеологічних трансформацій у ЄС. Автор спирається на системний підхід, що дозволяє розглядати ЄС як політичну систему з багаторівневою інституційною архітектурою та взаємодією держав, наднаціональних структур і громадянського суспільства. Неоінституціоналізм застосовано для дослідження ролі як формальних, так і неформальних інститутів – від норм права ЄС до політичної культури і традицій, що впливають на динаміку європейської інтеграції. Конструктивістський підхід дозволив дослідити механізми конструювання європейської ідентичності та водночас виявити процеси її ерозії під впливом націоналізму, популізму та зовнішніх ідеологічних викликів. Ціннісний підхід дав змогу зосередитися на ролі демократії, верховенства права, солідарності та прав людини як базових орієнтирів ЄС, що перебувають під тиском у сучасних кризових умовах.

Методологічна база підкріплена використанням загальнонаукових методів: аналізу й синтезу, індукції й дедукції, історичного та порівняльного аналізу, політико-правового аналізу та методу експертних оцінок. Важливе місце в роботі займає контент-аналіз (кількісний і якісний), який застосовано до політичних програм, партійних маніфестів, заяв лідерів держав і резолюцій Європарламенту. Емпірична частина дослідження

ґрунтується на даних Eurobarometer, звітах Frontex і UNHCR, матеріалах провідних європейських аналітичних центрів (Carnegie Europe, CEPS, ECFR, Sciences Po). Це дозволило поєднати теоретичні концепти з конкретними показниками довіри до інституцій, ставлення до міграції, війни в Україні, кліматичної політики чи реформ у сфері демократії. Розділ завершують висновки, зокрема наголошено, що політичні загрози в ЄС мають не лише зовнішній, але й глибинно ідеологічний характер, і саме це вимагає нового підходу до їх осмислення.

У другому розділі увагу зосереджено на організаційних і політичних особливостях функціонування демократичних інститутів у державах-членах ЄС та на рівні наднаціональних структур. Центральне місце займає аналіз електоральної поведінки, що останніми роками демонструє тенденцію до зростання ролі радикальних, націоналістичних та популістських партій. На прикладі виборів до Європарламенту 2024 р. показано, як євроскептичні та ультраправі політичні сили, зокрема групи «Ідентичність і демократія» та «Європейські консерватори і реформісти», змогли збільшити свою присутність, що поставило під сумнів стабільність проєвропейської більшості. Даний процес супроводжується зниженням довіри до традиційних партійних сімей – соціал-демократів та християнських демократів, а також посиленням регіональних ідентичностей, які часто вступають у конфлікт із наднаціональною логікою інтеграції.

Окремо проаналізовано вплив ключових криз останнього десятиліття на політичну динаміку в ЄС. Міграційна криза 2015–2023 рр. змінила політичний дискурс у багатьох країнах, актуалізувала питання захисту кордонів і стала каталізатором для зростання правих партій. Пандемія COVID-19 у 2020–2021 рр. призвела до падіння довіри до інституцій та посилила протестні рухи, а її довготривалі наслідки проявилися у вигляді дискусій про межі державного втручання і балансу між свободами та

безпекою. Війна в Україні з 2022 р. загострила суперечності між державами-членами: з одного боку, посилила солідарність у сфері оборони й енергетики; а з іншого – актуалізувала питання «перенавантаження» інтеграційного проєкту, коли нові зобов'язання зустрічають опір національних еліт.

Значну увагу зосереджено на аналізі феномена європейського референдаризму. Досвід Brexit, каталонського референдуму 2017 р., а також дискусії про плебісцити у Східній Європі продемонстрували, що референдуми дедалі частіше стають інструментом ідеологічної поляризації та делегітимації інтеграційних рішень. Відсутність уніфікованих стандартів проведення референдумів у ЄС створює простір для маніпуляцій і підважує спільну демократичну культуру.

У третьому розділі розглянуто інформаційні та політичні загрози, що дедалі більше визначають розвиток ЄС. Центральною темою є дезінформація та гібридні операції, які використовують як зовнішні, так і внутрішні актори. Росія активно застосовує інформаційні кампанії, спрямовані на посилення розколів у ЄС, особливо у питаннях підтримки України, міграційної політики та кліматичних реформ. Китай, своєю чергою, посилює ідеологічний вплив у форматі «м'якої сили», зокрема через інвестиційні ініціативи та культурні проєкти. Водночас внутрішні політичні сили – ультраправі, євроскептичні та популістські партії – активно використовують соціальні мережі для мобілізації протестних настроїв, формуючи альтернативні інформаційні простори, які часто перебувають поза контролем офіційних інституцій.

Особливу увагу приділено ідеологічним наслідкам цифровізації політики. Поширення соціальних мереж і месенджерів призвело до фрагментації суспільних дебатів та створення «інформаційних бульбашок», у яких радикальні ідеї набувають легітимності. У дослідженні показано, як ці процеси сприяли формуванню нових політичних ідеологій:

«поміркованого нацизму», що поєднує традиційний консерватизм із радикальними елементами, та радикального євроскептицизму, спрямованого на підрив основ європейської інтеграції.

Досліджено також феномен подвійної ідентичності у прикордонних регіонах ЄС, особливо на Балканах та у Центрально-Східній Європі. Зовнішні актори активно використовують ці ідентичності для підтримки сепаратистських рухів, що створює ризики для територіальної цілісності та політичної стабільності Союзу. Аналіз діяльності проросійських партій та лобістських структур у державах-членах доводить, що навіть попри формальні заборони вони залишаються впливовими каналами ідеологічного тиску.

Завершальна частина роботи – підведення підсумків та представлення практичних рекомендацій стосовно проведеного дослідження. Вони охоплюють необхідність посилення демократичних стандартів проведення виборів і референдумів, створення європейських механізмів протидії дезінформації та гібридним операціям, розвитку інклюзивної політики щодо національних меншин, удосконалення солідарної міграційної політики та модернізацію підходів до інформаційної безпеки. Автор підкреслює, що протидія новітнім політичним загрозам вимагає інтеграції зусиль держав-членів та наднаціональних інституцій ЄС, а також тіснішої взаємодії з партнерами, зокрема Україною, яка перебуває на передньому краї протидії гібридним викликам.

Ключові слова: Європейський Союз, демократія, інформаційна безпека, ідеологія, популізм, радикалізація, європейська інтеграція, вибори, пандемія COVID-19, війна в Україні, діджиталізація, цифровізація, політична участь, політична система, демократичні цінності.

ABSTRACT

Bondarenko L-O. Political threats and ideological challenges in the contemporary development of the European Union. – Qualification scientific work on the rights of the manuscript. Dissertation for the degree of Doctor of Philosophy in the specialty 052 – Political Science. Yuri Fedkovych Chernivtsi National University, Chernivtsi, 2026.

The dissertation examines political threats and ideological challenges in the current activities and development of the European Union. The topic is relevant because over the last decade, the EU has been going through a difficult phase of political and ideological transformation, fueled by large-scale internal and external problems, such as: the economic crisis of the 2010s, mass migration flows in 2015-2016, the COVID-19 pandemic, the UK's withdrawal from the EU, the full-scale invasion of Ukraine by the Russian Federation in 2022, etc. A distinctive feature of the work is that the author considers the EU not simply as a geographical space, but as a community of unique and fundamentally different states, each of which has its own cultural, historical, socio-economic, religious, linguistic, and ethnic characteristics that influence the political, ideological, economic, and security processes of member states, the continent, and the world as a whole.

The political reality of Europe and the profound changes that have taken place have called into question the stability of democratic models, the effectiveness of supranational governance, and the unity of the value space. Therefore, the author focused not only on the institutional response of the EU, but also on the ideological dynamics in member states, which increasingly reinforce the growth of right-wing populist sentiments and nationalist rhetoric, blurring the boundaries between democracy and authoritarianism. Narratives of national identity, ethnocultural exceptionalism, anti-migration mobilization, and revision of historical memory are becoming instruments for legitimizing political parties which, although operating within democratic institutions, are increasingly

proposing ideological solutions that contradict the basic principles of the European Union.

At the same time, the relevance of this work is reinforced not only by the political significance of the above-mentioned processes, but also by the need for academic understanding of the ideological phenomena that are currently transforming the political landscape of the EU: “moderate Nazism” as an electoral practice, the evolution of the party spectrum under pressure from migration, security, and socio-economic challenges, and the change in the discourse of political legitimacy in the context of post-Brexit reformatting.

This has highlighted the need for a comprehensive political and ideological analysis of current changes, the systematization of concepts, and the creation of an analytical model that allows us to identify the relationship between political threats, ideological polarization, and processes of internal fragmentation within the EU.

The object of the dissertation research is the current political development of the European Union, political transformations in member states in the context of multi-level crises and external problems, and the subject is political threats and ideological challenges in the current development of the European Union.

The purpose of the study is to identify and analyze the main ideological transformations in the European Union caused by political threats and crises, assess their impact on the future political development of this international community, and formulate proposals for countering these threats. To achieve this goal, the following tasks were formulated and solved: the theoretical and methodological foundations of the study were determined; an analysis of the sociocultural factors that shape the current political atmosphere in the EU was carried out to assess their relevance to current challenges and threats; factors of change in the ideological climate in the EU were studied: migration processes,

pandemic restrictions, and the consequences of the war in Ukraine; the political evolution of nationalist and populist parties in EU countries was tracked; the processes of reformatting the EU after Brexit and their impact on the distribution of political influence were systematized; the main trends of ideological fragmentation were summarized and potential scenarios for the further development of the European Union were assessed.

Structurally, the dissertation consists of an introduction, three chapters divided into nine sections, conclusions, a list of sources used, and appendices. This structure corresponds to the logic of scientific research: from theoretical and methodological foundations through the analysis of political processes and practices to the identification of informational and ideological threats that determine the current development of the European Union.

The first chapter reveals the theoretical and methodological foundations for researching political threats and ideological transformations in the European Union. The author relies on a systematic approach that allows the EU to be viewed as a political system with a multi-level institutional architecture and interaction between member states, supranational structures, and civil society. Neo-institutionalism is used to study the role of both formal and informal institutions—from EU law to political culture and traditions that influence the dynamics of European integration.

The constructivist approach made it possible to explore the mechanisms of constructing European identity and, at the same time, to identify the processes of its erosion under the influence of nationalism, populism, and external ideological challenges. The value-based approach made it possible to focus on the role of democracy, the rule of law, solidarity, and human rights as the EU's basic guidelines, which are under pressure in the current crisis conditions.

The methodological basis is reinforced by the use of general scientific methods: analysis and synthesis, induction and deduction, historical and comparative analysis, political and legal analysis, and expert assessment. An

important part of the work is content analysis (quantitative and qualitative), which is applied to political programs, party manifestos, statements by state leaders, and European Parliament resolutions. The empirical part of the study is based on Eurobarometer data, Frontex and UNHCR reports, and materials from leading European think tanks (Carnegie Europe, CEPS, ECFR, Sciences Po). This made it possible to combine theoretical concepts with specific indicators of trust in institutions, attitudes toward migration, the war in Ukraine, climate policy, and democratic reforms. The chapter concludes with conclusions, in particular emphasizing that political threats in the EU are not only external but also deeply ideological in nature, and this is precisely what requires a new approach to understanding them.

The second chapter focuses on the organizational and political features of the functioning of democratic institutions in EU member states and at the level of supranational structures. The analysis of electoral behavior, which in recent years has shown a tendency toward the growth of radical, nationalist, and populist parties, takes center stage. The example of the 2024 European Parliament elections shows how Eurosceptic and far-right political forces, in particular the Identity and Democracy and European Conservatives and Reformists groups, were able to increase their presence, calling into question the stability of the pro-European majority. This process is accompanied by a decline in trust in traditional party families – social democrats and Christian democrats – as well as a strengthening of regional identities, which often conflict with the supranational logic of integration.

The impact of key crises of the last decade on political dynamics in the EU is analyzed separately. The migration crisis of 2015–2023 changed the political discourse in many countries, brought the issue of border protection to the fore, and became a catalyst for the growth of right-wing parties. The COVID-19 pandemic in 2020–2021 led to a decline in trust in institutions and intensified protest movements, while its long-term consequences manifested themselves in

discussions about the limits of state intervention and the balance between freedoms and security. The war in Ukraine since 2022 has exacerbated contradictions between member states: on the one hand, it has strengthened solidarity in the areas of defense and energy; on the other hand, it has brought to the fore the issue of the “overload” of the integration project, when new commitments meet with resistance from national elites.

Considerable attention is focused on analyzing the phenomenon of European referendums. The experience of Brexit, the 2017 Catalan referendum, and discussions about plebiscites in Eastern Europe have shown that referendums are increasingly becoming a tool for ideological polarization and delegitimization of integration decisions. The lack of unified standards for conducting referendums in the EU creates room for manipulation and undermines a common democratic culture.

The third chapter examines the informational and political threats that are increasingly shaping the development of the EU. The central theme is disinformation and hybrid operations used by both external and internal actors. Russia actively uses information campaigns aimed at deepening divisions within the EU, particularly on issues such as support for Ukraine, migration policy, and climate reform. China, for its part, is strengthening its ideological influence through “soft power,” particularly through investment initiatives and cultural projects. At the same time, internal political forces-far-right, Eurosceptic, and populist parties-are actively using social media to mobilize protest sentiments, forming alternative information spaces that are often beyond the control of official institutions.

Particular attention is paid to the ideological consequences of the digitalisation of politics. The spread of social networks and messengers has led to the fragmentation of public debate and the creation of “information bubbles” in which radical ideas gain legitimacy. The study shows how these processes have contributed to the formation of new political ideologies: “moderate Nazism,”

which combines traditional conservatism with radical elements, and radical Euroscepticism, aimed at undermining the foundations of European integration.

The phenomenon of dual identity in the EU's border regions, especially in the Balkans and Central and Eastern Europe, is also examined. External actors actively use these identities to support separatist movements, which creates risks for the territorial integrity and political stability of the Union. An analysis of the activities of pro-Russian parties and lobbying structures in member states shows that, despite formal bans, they remain influential channels of ideological pressure.

The final part of the work summarizes the findings and presents practical recommendations based on the research. These include the need to strengthen democratic standards for elections and referendums, create European mechanisms to counter disinformation and hybrid operations, develop inclusive policies towards national minorities, improve solidarity-based migration policies, and modernize approaches to information security. The author emphasizes that countering the latest political threats requires the integration of the efforts of member states and supranational EU institutions, as well as closer cooperation with partners, in particular Ukraine, which is at the forefront of countering hybrid challenges.

Keywords: European Union, democracy, information security, ideology, populism, radicalization, European integration, elections, COVID-19 pandemic, war in Ukraine, digitization, digitalization, political participation, political system, democratic values.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

1. Бондаренко Л.-О. Поглиблення кризи європейської ідентичності та взаємин всередині Європейського Союзу: ідеологічний аспект. *Історико-політичні проблеми сучасного світу*. 2023. Том 47. С. 177–184.

2. Бурдяк В., Бондаренко Л.-О. Використання аналітичних інструментів у емпіричному дослідженні. *Медіафорум: аналітика, прогнози, інформаційний менеджмент*. 2023. Том 12. С. 23-46. (Внесок авторів: Бурдяк В. – розробка концепції дослідження, формування методології, аналіз результатів; Бондаренко Л.-О. – збір та обробка емпіричних даних, проведення розрахунків, оформлення результатів дослідження).

3. Бондаренко Л.-О. Актуальні соціокультурні проблеми та настрої у країнах Європейського Союзу. *Медіафорум: аналітика, прогнози, інформаційний менеджмент*. 2023. Том 13. С. 210-227.

4. Бондаренко Л.-О. Новий нідерландський уряд: ультраправі амбіції проти європейських норм та законів. *Медіафорум: аналітика, прогнози, інформаційний менеджмент*. 2025. Том 16. С. 252-269.

5. Бондаренко Л.-О. Кризові явища та зміни ідеологічних орієнтирів у країнах ЄС під впливом діяльності націоналістичних партій, популістських настроїв та порушень демократичних принципів. *Актуальні проблеми філософії та соціології*. 2025. № 54. С. 138-145.

6. Бондаренко Л.-О. Євроінтеграція України: торгівля, виклики, аграрна політика ЄС. *Politicus*. 2025. №3. С. 149-154.

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації

1. Бондаренко Л.-О. Актуальні безпекові виклики та політичні тенденції на міжнародній арені. Актуальні проблеми зовнішньої політики України: *Матеріали XVII Міжнародної науково-практичної конференції студентів та молодих вчених, Чернівці, 30 листопада 2023 р.* Чернівці, 2023. С. 47–50.

2. Бондаренко Л.-О. Російсько-українська війна: аналітичні підходи та концептуалізація в сучасній політичній науці. *Розвиток політичної науки: європейські практики та національні перспективи: матеріали XIII Міжнародної науково-практичної конференції*. Чернівці, 2023. С. 23–26.

3. Бондаренко Л.-О. Геополітична дестабілізація як каталізатор ідеологічної трансформації в Європейському Союзі: до переосмислення теорій інтеграції та безпеки. *Розвиток політичної науки: європейські практики та національні перспективи: матеріали XIV Міжнародної науково-практичної конференції*. Чернівці, 2025. С. 30-34.